

Könyvtári együttműködés Európában

Tudósítás

egy ötnapos nemzetközi tanácskozásról

A szélrózsa minden irányából érkeztek könyvtárosok, információs szakemberek június 24-én egy ausztriai kistelepülésre, Zeillernbe, ahol az osztrák könyvtárosok egyesülete (BVÖ) és a Deutsches Bibliotheksinstitut (DBI) Bibliothekarische Auslandsstelle rendezett konferenciát „Észak, Dél, Nyugat, Kelet könyvtári kooperációja” címmel. A konferencia támogatók nélkül nem jöhetett volna létre, így köszönet illeti mindenképp az Open Society-t, a Soros-Alapítványt, a bécsi British Councilt és a Springer-Kiadót.

Európa minden tája – ha nem is minden országa – jelen volt: Nagy-Britanniától Ciprusig, Lettországtól Bulgáriáig, Finnországtól Belgiumon át Olaszországig. (A német résztvevők után a legnépesebb küldöttséggel hazánk képviselte magát nyolc fővel: a Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöke, Vajda Erik mellett az MKE ügyvezető titkára, Hegyközi Ilona, a nemzeti könyvtár főigazgatója, Poprády Géza, az FSZEK igazgatóhelyettese, Papp István, az MTA Könyvtár osztályvezetője, Murányi Lajos, a szombathelyi megyei könyvtár igazgatója, Pallósiné Toldi Márta, a győri megyei könyvtár igazgatóhelyettese, Szabó Imréné, valamint a Kisalföldi Könyvtárosok Egyesülete elnöke, Mezei György nevét olvashattuk a résztvevők névsorában.)

A meghívások a gyakorlatban is működő kooperációk bemutatására invitáltak, vagyis a szokásos előadások mellett munkacsoportokban is zajlott a konferencia, ahol ki-ki kétoldalú kapcsolatairól és közös tevékenységéről számolhatott be, és ez a beszámoló az ún. plenáris üléseken is röviden elhangzott, azaz mindenki minden elhangzott információhoz hozzájuthatott.

A soknyelvű szakmai közösség szótértését angol és német szinkrontolmácsolás segítette; a tanácskozás felváltva folyt angol és német nyelven. De haladjunk sorjában.

A regisztrációra délután kettőkor került sor egy középkori, nemrég felújított kastélyban, amely számos tanfolyamnak, továbbképzésnek és konferenciának ad rendszeresen otthont.

*

Az ünnepélyes megnyitó és a köszöntések után, ahol Gerhard Richter, az osztrák dokumentációs és információs társaság elnöke, Brigitta Hannelotta, a bécsi British Council képviselője, Karin Pauleweit, a DBI munkatársa, Birgit Dankert professzor asszony, a Bundesvereinigung Deutscher Bibliotheksverbände szóvivője, Margarete Strassnig, az Osztrák Nemzeti Könyvtár munkatársa, valamint az egyik meghívó, Heinz Buchmüller úr, a Büchereiverband Österreichs titkára

szólt a résztvevőkhöz, Jörg Becker (KomTech, Solingen) tartott emlékezetes előadást „Nemzetközi nyelvi sokszínűség – korlátok és gazdagság között” címmel, amelyet élénk vita követett.

A második előadás dr. Walter Koch betegsége miatt elmaradt.

Másnap, a délelőtti első előadója, Charlotta Flodell (Stadt- und Landesbibliothek Berlin) „Hogyan változtatja meg a digitális könyvtár a könyvtárügyet?” címmel az új információs technológia nyomán kialakult paradigma-váltásról értekezett (a könyvtár aktívabbá válik, a hivatás/szakma, a könyvtári szervezet és a könyvtár/felhasználó viszonya átalakul stb.), s végül a könyvtárak „média-kor”-beli feladatait ismertette.

Ezután Marie-Anna Courage (Gesellschaft für Mathematik und Datenverarbeitung mbH, St. Augustin) „Számítógépes adatbázisok Kelet-Európában” címmel adott ízelítőt idén megjelent három kötetes könyvének adataiból, összegezve az adatgyűjtés módszereit és nehézségeit. Megdöbbentő adatokat tárt fel az 1990-1994. évben – elsősorban a tudományos és műszaki könyvtárakban lezajlott drámai folyamatokról (könyvtári egységek megszűnése, az állománygyarapítás tényezőszámainak zuhanásszerű csökkenése stb.).

Az előadást követő vitában Jelena Jasztrebova (Kulturális Főiskola, Moszkva) után Vajda Erik, az MKE elnöke is hozzászólt az elhangzottakhoz.

A délután folytatódó tanácskozáson Bogil Dobrev professzor (Nemzetközi Egyetem, Szófia) és Vlagyimir Anasin (Orosz Állami Egyetem, Moszkva) számolt be – folytatva a délelőtti témát – az általuk végzett adatgyűjtési munka eredményeiről és nehézségeiről. Ebben a szakaszban Jörg Becker hívta fel ismét a konferencia figyelmét azokra a hibákra és tényezőkre, amelyek az együttműködést gátolják: így a Kelet és Nyugat különbségeire, a különböző konfliktusokra, a nyugati szakemberek elégtelen helyzetismeretére, az empátia hiányára.

Ezt követően a konferencia az előzetes tervek szerint munkacsoportokká alakult át, és így folytatta a munkát, amelyről ezt követően plenáris ülésen számoltak be a vitavezetők.

A plenáris ülésen Vajda Erik elnökölt, megadta a szót, majd röviden értékelte is az elhangzottakat; itt a magyarok zöme is szót kapott.

Az első munkacsoport az „Olvasás határok nélkül” nevű programmal foglalkozott, amely cseh-magyar-szlovén együttműködésre épül, majd a következőkben a Moszkva-Köln-Vestpils (Lettország) közötti kooperációról hallottunk, amely évek óta sikeresen működik. A harmadik munkacsoport az Alpok-Adria-projektben végzett tevékenységéről számolt be (itt Mezei György és Szabó Imréné, valamint Pallósiné Toldi Márta kollégáink voltak érdekelve), illetve annak „A szomszédos országok kortárs irodalma” programjáról, amelyben Ausztria, Bajorország, Horvátország, Magyarország, Olaszország és Szlovénia vesz részt.

Ezután az MTA Könyvtár és az Informationszentrum Sozialwissenschaften berlini részlege két éve folyó együttműködéséről számolt be Murányi Lajos a 'Newsletter – Sozialwissenschaften in Osteuropa' című hírlevél kapcsán.

Poprády Géza a „Szakmai tanulmányutak” címmel az OSZK és a Német Könyvtári Intézet (DBI) közös projektjeiről, Hartmut Walravens pedig a német

nemzeti folyóirat-adatbázis nagyságrendjéről, majd a Berlin-Vilnius-Riga közötti együttműködésről szólva a fejlesztés-tovább lépés lehetőségeiről és terveiről beszélt.

Ezután Robert Davies ismertette a PHARE-programon belüli „Public Libraries Development Project”-et, ahol a megfelelő források felkutatását nevezte meg a legfontosabb teendőként (itt Papp István volt az egyik magyar érdekelte).

Franz Berger Dél-Tirolból „Az Alpok olvasói viszhangja” címmel a régió olvasási programjáról szólt, ahol a tájegység irodalmának megismertetése mellett az olvasóvá nevelés új formáit is igyekeznek kialakítani.

Karin Holl a bajorországi Weidenből a Cseh Köztársasággal kialakított kapcsolatról, a rendezvényekről és a bajor-cseh kulturális napokról beszélt, a bécsi Johanna Hladej pedig az osztrák iskolai könyvtárak és a németországi Hessen kooperációját ismertette (számítógépes könyvtári rendszer adaptálása).

A délutáni munka Carleton Earl (Dorset County Council, Dorchester) összefoglalójával ért véget, aki az alábbiakat emelte ki a mindenkori együttműködés legfontosabb elemeiként: a gyakorlatiasságot, az igazi együttműködést (tanuljunk egymástól is!), a partneri viszonyt, a nyitottságot és a rugalmasságot, a képzelőerőt és a dinamikát, s végül az eredmények és a tapasztalatok közzétételét.

*

A tanácskozás harmadik napjára szakmai kirándulásokat szerveztek; az első a közeli melki apátságba vezetett, ahol szakértő kalauzok kíséretében látogatunk el a barokk teremkönyvtárba, majd az épületegyüttesben működő bencés iskola könyvtárába, ahol az új számítógépes könyvtári rendszert (LIBER) is megtekinthetjük.

A következő állomás Bécs volt, az Osztrák Televíziót és a Nemzeti Könyvtárat kerestük fel. Az ÖNB tevékenységének rövid ismertetésén túl az éves évfordulóra (1000 éves az Ausztria-elnevezés) rendezett kéziratkiallítás megtekintésére is lehetőség nyílt.)

A mozgalmas napot a polgármester Városházán adott állófogadása zárta, amelyen a városi és tartományi könyvtár igazgatója üdvözölte a jelenlevő, több nemzetet is képviselő szakmai közösséget.

*

A csütörtöki nap első előadását Neville Keery (European Commission, Brüsszel), az Európai Bizottság X. főigazgatóságának (Információ és kommunikáció) munkatársa tartotta „Kooperációs hálózatok Európában” címmel, amely az általánosságokon kívül igazi információkat nem tartalmazott.

Ezután Barbara Schleihagen (Hága), az EBLIDA új igazgatója az iroda céljait, ezt követően pedig Anita Abell a londoni TFPL-cég tevékenységét, a könyvtári és információs intézményrendszerben játszott szerepét ismertette, majd Aszen Georgiev (Nemzeti Könyvtár, Szófia) azokról a fővárosban szervezett – és

Online katalógusok és adatbázisok

A hazai [online katalógusokról](#) és [adatbázisokról](#) az IIF Gopheren olvashatunk részletet a listákat.

Ezenkívül 1994-ben a SOTE Könyvtárban készítettek egy átfogó [katalógust](#) (123 kbyte) a hazai egyetemi és főiskolai könyvtárakról.

A hazai OPAC-ok használatáról szól a Bakonyi Géza által készített IIF Füzet: "[Kutatás a hálózati könyvtári katalógusokban](#)" címmel.

HELP

Hazai OPAC-ok:

Aktualizálva: 1996. szeptember 25.

1. Bárczy Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola, (opac/opac)
  - VOYAGER
2. Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Könyvtára, Szombathely
  - ALEPH
  - Web szerver
3. BKE Központi Könyvtár
  - Oracle Libraries
  - Web szerver
4. BME Központi Könyvtár
  - ALEPH
  - Web szerver
5. DATE Központi Könyvtár, Debrecen
  - Web szerver
6. DOTE Kenezey Könyvtár, Debrecen (opac/opac)
  - VOYAGER
  - Web szerver
7. Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára, Sopron
  - VOYAGER
  - Web szerver
8. GÁTE Központi Könyvtár, Gödöllő
  - TINLIB
  - Web szerver
9. Gépipari és Automatizálási Műszaki Főiskola Könyvtára, Kecskemét
  - ALEPH
10. JATE Központi Könyvtár, Szeged
  - BRIS/Search
  - Web szerver
11. KITE Könyvtára, Debrecen
  - VOYAGER
  - Web szerver
12. Központi Fizikai Kutató Intézet Könyvtára
  - ALEPH
  - Web szerver
  - Gopher szerver

a német kollégák által vezetett szemináriumokról beszélt, amelyek a szakmai megújulást segítették (könyvtári menedzsment, projekt-pályázati módszerek, fund-raising-technikák stb.).

A délelőtti Tatjana Jersova (Moszkva) „Az orosz nemzeti bibliográfia és a könyvtárközi kölcsönzés” című (valójában nem ide illő) előadása után Jill Martin (Library Association, London) mondandója zárta. Utóbbi szavaiból kitűnt, hogy az angol könyvtáros egyesület figyelme kiterjed ugyan Kelet- és Közép-Európára és a balti államokra, de – a British Councilal egyetemben – igen szűkös anyagi források állnak rendelkezésére, így kizárólag szellemi és információs támogatást remélhetünk az angol Library Associationtól.

A délutáni program Renate Opadalek (Bécs) 'Könyvtárbusz Nicaraguának' című, diavetítéssel illusztrált előadásával indult, amelyben egy északon fekvő megyeszékhely könyvtárának felszereléséről és működésének sajátosságairól számolt be.

Ezután ismét munkacsoportokban folytatódott a tanácskozás. A plenáris ülés azonban ezúttal másnapra maradt, mivel a szervezők a közeli Neuhofen an der

Ybbsben látható osztrák milleneumi kiállítást iktatták a délutáni programba. A kiállítás megtekintése után Alsó-Ausztria tartományi főnöke személyesen üdvözölte a konferencia tagjait. (Az est baráti találkozóval és ünnepi vacsorával zárult Oberzeillernben.)

*

A zárónapon a plenáris ülésen a csoportelőadók ismertették témáikat.

Peter Helferich (Springer-Kiadó, Berlin) „Regionális könyvkiállítások és -vásárok” címmel a néhai Szovjetunióban kialakított új terjesztési formáról számolt be, amely mind a kiadó, mind a nagy tudományos könyvtárak számára számos előnnyel bír. Jelena Jasztrebova „Női [értsd feminista] könyvtárak”, Dincso Krasztev (Akadémiai Könyvtár, Szófia) „Lehetséges európai projektek az Interneten”, Filiz Cermen (Kelet-Mediterrán Egyetem, Észak-Ciprus) „Könyvtári szolgáltatások egy nemzetközi egyetemen” címmel beszélt a munkacsoportokban elhangzottakról, majd Werner Mollitschnig (Klagenfurt) – Birgit Dankert nevében – foglalta össze az „Európai könyvtárosképzés”-témát. Végül Johan van de Walle (Project Bureau for Information Management, Hága) „Egy sikeres kooperáció főbb jellemzői” címmel holland és magyar intézmények – közte a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár – együttműködésének tapasztalatait ismertette.

A tanácskozás összegezéseként Karl Stroetmann (Bonn) vezetésével – és vezényletével – került sor „A sikeres projekttervezés és -menedzsment követelményei”-téma megbeszélésére, amelynek során a konferencia közösen vázolta fel, milyen lépésekben és miképpen kell megalapozni, megtervezni, felépíteni, megpályázni, pénzügyi támogatást szerezni, menedzselni és tovább folytatni egy projektet. (A munkának ebben a szakaszában főleg Vajda Erik és Papp István jeleskedett észrevételekkel, javaslatokkal.)

A zárszót Elisabeth Simon (DBI) és Heinz Buchmüller (BVÖ), a tanácskozás szervezői és házigazdái mondták, és ezzel az öt napos konferencia befejezte munkáját.

*

Összefoglalva elmondható, hogy a meghívottak – előadóként vagy más minőségben – tevékenyen részt vettek a konferencia munkájában. Ezen túlmenően meg kell említenünk, hogy Vajda Erik, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke tárgyalt Barbara Schleihaagennel, majd Jill Martinnal is. Természetesen ezen kívül is számos beszélgetésre nyílt lehetőség, mind a régi ismerősökkel, mind a Zeillernben újonnan megismert kollégákkal, szakemberekkel.

Végül meg kell említenünk még egy jövőbeli kooperáció lehetőségét is, amely talán nemzeti könyvtárunk számára kínálkozik; a keddi napon, a hatodik munkacsoportban hangzott el egy figyelemre méltó tájékoztatás a német nemzeti könyvtár folyóiratadatbázisának a Baltikummal való együttműködéséről. Az előadó, Hartmut Walravens (Staatsbibliothek, Berlin) jelezte, hogy tervezik a kooperáció további bővítését több szakaszban, így majd hazánk is bekapcsolódhatna ebbe a munkába, és élvezhetné e hatalmas adatbázis előnyeit.

Igen hasznos volt a konferencia, noha nem nyújtott igazán konkrét támpontokat a „hogyan tovább?” kérdéséhez. Mindenesetre a konferencia anyagát tartalmazó, talán már idén októberben megjelenő kiadvány birtokában szélesebb körben válhatnak ismertté az elhangzott tapasztalatok.

Murányi Lajos

Helyzetkép a magyarországi könyvtárgépesítésről

(Elhangzott A Magyar Könyvtárosok
IV. Szakmai Találkozóján, Debrecenben)

Kedves Vendégeink, előadásom előzetesen megfogalmazott címét máris pontosítanom kell, hiszen a rendelkezésre álló időben mindössze vázlatát lehet adni annak, ami a magyarországi könyvtárakban ezen a területen végbement, ill. jelenleg is folyamatosan zajlik, változik. Mégpedig olykor tervszerűen, olykor pedig eléggé esetlegesen alakul. Sokszor még a szerencse is befolyásolja a könyvtárak ez irányú előrehaladását, s bár nem szerencsének hívjuk, hanem pályázati zsűrinek, bíráló bizottságnak, ám tény: sok múlik e tisztes társaság ítéletképességén és döntésén.

Sokdimenziójú ez a terület.

Önök ma hallgatnak előadást az elektronikus könyvtárról, pontosabban a *Magyar Elektronikus Könyvtár*ról, amely néhány megszállott könyvtárszervező kitarását dicséri, s amelynek képletes polcairól immár leemelhető a magyar szépirodalom klasszikusainak sok műve, illetve „átemelhető” saját számítógépünkre. A magánképtár gyarapítása sem feltétlenül a hajdani „Az én múzeumom” sorozat gyűjtésével, a tasakban található reprodukciók helyükre ragasztásával történik ma már, hanem egy virtuális galériából tölthetünk át jobbnál jobb minőségű reprotókat, s ezek élvezhetőségét csupán saját számítógépünk technikai szintje befolyásolja. A Képes Krónika gyönyörű iniciáléit csillogó CD-ROM közbejöttével csodálhatjuk, s hogy milyen minőségben, azt megint csak saját technikai hátterünk szintje befolyásolja csak. És hogy a legutóbbi időszak szenzációjával zárjam ezt az ívet: nemrégiben egyenes adásban lehetünk részesei az Interneten a szárszói József Attila-emlékmű avató ünnepségnek.

A valóság túlzó megszépítése volna persze, ha mindezeket a lehetőségeket minden közgyűjtemény és annak minden látogatója számára elérhetőnek említeném, merthogy, sajnos, ez ma még nincs így. Sok kisebb-nagyobb könyvtár napi gazdálkodási gondokkal küzd, személyzete minimális számú, és nagyon sűrű szövésű az a háló, amin a beszerezhető dokumentumoknak át kell férniük.

A magyarországi könyvtárgépesítés – gondolom, ez más nemzetek könyvtárai esetében sem volt, és nincs másként ma sem –, hosszú folyamat. Nem kerülhetjük meg, hogy ennek néhány állomását akár tanulságul is meg ne említenénk.

„A 60-as években hírek érkeztek az USA-ból és a nyugati országokból valamilyen csodálatos gépekről, a gondolkodó gépekről, és a legtöbb könyvtáros ismer-
te Luhn KWIC-indexét, amely ilyen géppel, komputernek nevezett géppel ké-
szült. Akkor azonban nem annyira a számítógépekkel foglalkoztunk, mert elbű-
völt bennünket az újfajta indexművek szerkezete” írta erre az időszakra vissza-
emlékezve a 3K három évvel ezelőtti áprilisi számában Horváth Tibor, aki 1969-
ben irányelveket fogalmazott meg a minisztérium megbízásából a könyvtárak
műszaki fejlesztéséről. Az előterjesztést megvitató könyvtárügyi tanács veszpré-
mi plenáris ülésén vitás kérdés volt, hogy a gépesítés az egész magyar könyvtár-
ügyet érintse, vagy csak a tudományos és szakkönyvtárakra, ill. dokumentációs
intézményekre terjedjen ki. A felszólalók a teljes könyvtári rendszerre gondol-
tak, s nem anyagi természetűnek tartották a kérdést, sokkal inkább megfelelő
szakembergárda felkészítését hangsúlyozták. A könyvtárpolitika a gépesítés mel-
lé állt, s bár a KMK konkrét tervet dolgozott ki a gépesítésre és a könyvtári
alkalmazásra koncentráló tanfolyamot is kimunkált, a tervekből nehezen vált
valóság.

Ma már világosan látható, hogy ennek oka a központi szolgáltatások gépesí-
tésének több okkal, pl. a saját gép hiányával magyarázható lassúságában rejlett,
annak ellenére, hogy az MNB számítógépes előállításának első kísérleteire már
majd’ negyedszázada sor került. Az 1979-es könyvtárügyi konferencia már úgy
foglalt állást, hogy a számítógépek bevezetését a központi szolgáltatások fejleszté-
sével kell kezdeni, hiszen *e szolgáltatások* (központi katalógus, könyvtárközi
kölcsonzés, nemzeti bibliográfia) *szintje határozza meg az egész könyvtárügy fej-
lettségét.*

Mindezekből – bár ez sem elhanyagolható eredmény – egyedül az MNB gépi
feldolgozása valósult meg. Az akkori viszonylag jó gazdasági lehetőségeket – fő-
ként szakemberek hiányában – elszalasztották a magyar könyvtárak.

Érdekes fordulatot hozott az 1984-es esztendő a közművelődési könyvtárak-
ban az akkori sztárgép, a Commodore 64-es szinte egyidejű elterjedésével. Fur-
csa mítosz született ekkoriban a számítógép mindenhatóságáról, ami leggyakrab-
ban abban fejeződött ki, hogy a rendezetlen könyvtárak rendbetételét mint va-
lami csodát a számítógéptől remélték. Egeret vajúdtak a hegyek: jobbára a köl-
csönzés automatizálása volt az eredmény. Azt azonban eredményként jegyezhet-
jük, hogy sokan tanultak meg bánni a számítógéppel, ami ettől népszerűbb is
lett. Az ugyancsak ebből az időszakból ránk maradt örökség viszont ma is kísért:
hajlamosak vagyunk rá, hogy nagyobb feladatokat is meg akarunk oldani gyen-
gebb technikával...

A gyengébb technikához – kényszeredetten ugyan –, de a könyvtári felhaszná-
lásra készített szoftvereket is be kell sorolnunk. A nyolcvanas évek könyvtári
programjai nem tükrözik vissza azt az aprólékos gondnal végzett állománykeze-
lést, ami szinte mint szakmai ártalom, a könyvtáros sajátja. Illetve az a néhány
program, amely a szakszerű feldolgozás minden igényére igyekszik megoldást
adni, elvérzik a mögötte álló kicsi gépi technikán. (Ugyan ki merné ma már ko-
molyan gondolni, hogy többszázézes-félmilliónyi megyei könyvtári állományok
feldolgozhatók lettek volna a C64-esen, ill. annak 165 ezer betűnyi információt

WWW szerverek Budapesten

- **Budapesti Műszaki Egyetem (BME)**
  - Folyamatszabályozási Tanszék
  - Távközlési és Telematikai Tanszék
    - Nagysebességű Hálózatok Laboratóriuma
  - Matematikai és Számítástudományi Tanszék
  - Műszer és Méréstechnika Tanszék
  - Szociológia Tanszék
  - Ábrázoló Geometria Tanszék; CAAD Csoport
  - Híradástechnikai Tanszék
  - Automatizálási Tanszék
  - Elektronikus Eszközök Tanszék
    - DigLab szerver
  - Közlekedésautomatikai Tanszék
  - Áramlástan Tanszék
  - Közlekedésgazdasági Tanszék
  - Villamosművek Tanszék
  - Gépészkar Informatikai Laboratórium
  - Vegyéssz mérnöki Kar
  - Egyetemi Információs Központ
  - Fizika Intézet
  - Schönherz Zoltán Kollégium
  - Martos Flora Kollégium
  - DECCampus Support Center
  - SYFED Központ
- **Számítástechnikai és Automatizálási Kutató Intézet (SZTAKI)**
  - EMWAC Magyarország
- **Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program (NIIF)**
- **EUnet Magyarország**
- **Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)**
  - Kommunikációelméleti Kutatócsoport
  - Szilárdtestfizikai Intézet
  - Alkalmazott és Környezetföldtani Tanszék
  - Informatika Tanszékcsoport
  - Kémiai Tanszékcsoport
  - Fizikai Kémiai Tanszék
  - Tudománytörténet és Tudományfilozófia Tanszék
  - Térképtudományi Tanszék
  - Estétika Tanszék
  - Meteorológiai Tanszék
  - Matematika I. és II. tanszékcsoportok
  - Bölcsészettudományi Kar
  - Tanárképző Főiskolai Kar
  - Körösi Csoma Sándor Kollégium
  - ELTE TTK Hallgatói Önkormányzat
- **Semmelweis Orvostudományi Egyetem (SOTE)**
  - Kórélettani Intézet
  - Kárhozottak Háza
  - Markusovszky Lajos Kollégium
  - Képzéskutató, Oktatástechnológiai és Dokumentációs Központ
- **Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem (BKE)**
  - Központi Könyvtár

- **AIESEC**
- **Állatorvostudományi Egyetem**
- **Kandó Kálmán Műszaki Főiskola**
- **Kalazantinum, Piarista Teológiai Főiskola**
- **Bánki Donát Műszaki Főiskola**
- **Századvég Politikai Iskola**
- **Neumann János Számítástechnikai Szakközépiskola**
- **Jedlik Ányos Gimnázium**
- **Puskás Tivadar Távközlési Technikum**
- **Fővárosi Oktatástechnológiai Központ**
- **Nemzeti Távoktatási Tanács**
- **Magyar Tudományos Akadémia**
- **Magyar Tudományos Akadémia Matematika Intézete**
- **Központi Fizikai Kutató Intézet (KFKI)**
  - **Atomenergia Kutató Intézet**
  - **Mérés- és Számítástechnikai Kutató Intézet**
  - **Anyagtudományi Kutatóintézet**
  - **Szilárdtest Fizikai Kutató Intézet**
  - **Részecske- és Magfizikai Kutató Intézet**
- **Izotópkutató Intézet**
- **Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár (OMIKK)**
- **Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ (OMGK)**
- **Közép és Kelet európai Regionális Környezetvédelmi Központ**
- **Társadalomkutatási Informatikai Egyesülés (TARKI)**
- **Központi Kémiai Kutató Intézet (KKKI)**
- **Műszaki Fizikai Kutató Intézet (MFKI)**
- **Csillagászati Kutatóintézet**
- **Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet**
- **MTA Reakciókinetikai és Fotokémiai Munkabizottsága**
- **Magyar Katolikus Püspöki Kar**
- **Magyar Nemzeti Múzeum**
- **Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége (MTESZ)**
- **Magyar Szabadalmi Hivatal**
- **Soros Kortárs Művészeti Központ**
- **Soros Alapítvány**
- **ARTPOOL - Művészetkutató Központ**
- **Pro Patiente Alapítvány**
- **Kulturális és Kommunikációs Központ**

- **Miniszterelnöki Hivatal**
- **Magyar Országgyűlés**
- **Európai Ügyek Hivatala**
- **Ipari és Kereskedelmi Minisztérium**
- **Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium**
- **Belügyminisztérium**
- **Művelődési és Közoktatási Minisztérium**
  - **Millecentenariumi Rendezvények**

- **Informatikai Tárcaközi Bizottság**
- **Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt. (APV)**
- **ICON Kft.**
- **IQSOFT Rt.**
- **ISYS Hungary**
- **Szolgáltatások Magyarországon Kft.**

- XCO Systems Kft.
- IBIS Informatikai Kft.
- DataNet Kft.
- Pannon GSM
- Fornax Rt.
- Magyar Elektronikus Tőzsde Internet Hírügynökség
- Pronet Kft.
- Magyar Távközlési Részvénytársaság (MATAV)
- Magyar Távirati Iroda (MTI)
- Integrity Informatikai Kft.
- E-Net Magyarország Kft.
- ONYX Szoftverház Kft.
- Elender Computer Kft.
- Népszabadság Rt.
- Hungarian Data Systems Kft.
- Hungary.Network Kft.
- INTEGRA Rt.
- Recoznita Rt.
- HyWay Bt.
- Hungária Biztosító Rt.
- IDG Magyarország Kft.
- TopSec Kft.
- IBUSZ Rt.
- Budapesti Piac Információs Hetilap Ltd.
- Heti Világgazdaság Rt.
- Westel Rádiótelefon Kft.
- StarKing Óbuda Kft.
- Westel900 GSM Mobil Távközlési Rt.
- Computronic Számítástechnikai és Elektronikai Társaság
- Qwerty Computer Kft.
- Magyar Államvasutak Rt. (MÁV)

Magyar Ottláp

elbíró adatlemezein. Pedig akkoriban egy lázas, felcsigázott közönségű program-bemutató konferencia majdhogynem bebizonyította ezt.)

Furcsa ellentmondás, ám óriási jelentőségű esemény: miközben lelkes, ámde a könyvtári szakszerűsége, szakmai kívánalmakra fittyet hányó programozók gyártják a jobbra elszigetelt felhasználású programcskákat, 1986-ban megkezdődik egy országos számítógépes hálózat kiépítése az Információs Infrastruktúra-fejlesztési program keretében. Ne feledjük: még javában érvényben van az embargó, az ilyen technikához szükséges berendezések mindegyike COCOM-listás, mégis elkészült a hálózat a szükséges alkatrészek fejkben s így vámolatlanul hazahozott rajzai és itthoni megbütykölése eredményeként, és 1989-ben közel száz végberendezéssel működni kezdett az X25-ös hálózat, amely a program támogatásával létrehozott adatbázisokat közkinccsé tette, emellett elektronikus faliújsággal és levelezési szolgáltatással, később fájltoábbítási lehetőséggel, levelezési listák indításának lehetőségével serkentette a szakmai információ-ellátást. Elsősorban persze a kutatóintézetek, nagyobb egyetemi és szakkönyvtárak számára.

A telefonvonalak ugyan behálózzák az országot, annyira azonban még sincsenek oly sűrűn, hogy minden könyvtárnak esélye lenne rájuk csatlakozni, s ezzel elérni más könyvtárak szolgáltatásait és azt a ma már szinte áttekinthetetlen, de a szorgos rendszerezőknek köszönhetően nagyjából mégis kordában tartható, és ugyancsak nagyjából nem úttalan információözönt, ami az Interneten fellelhető.

Miközben oda kanyarodtunk immár többször is, hogy a sajtóban szinte már túllihegett Internet-lehetőségekről esik szó (érdekes, minden nyáron, immár harmadik éve felröppen a hír, hogy az Internetről meg lehet szerezni a hidrogénbomba receptjét, szerintem az uborkaszezontól elcsigázott zszurnalisztáknak nyaranta direkt felteszi valaki a hálózatra, vagy a sajtószolgálat tavalyi-tavalyelőtti anyagából kaparásznak össze csemegét), szóval mintha elmentünk volna egy fontos, sőt nagyon fontos kérdés mellett. Ez pedig a *szakyszerű gépi feldolgozás programháttéré*.

Számos tapasztalat igazolja, hogy minden könyvtár, ill. könyvtártípus számára egyaránt jól használható, minden könyvtári szakterületet kiszolgáló, integrált rendszert még nem találtak ki, aki megpróbálkozott vele, beletört a bicskája. Valószínűen nem a korai felismerés, hanem valami más az oka, hogy Magyarországon központilag nem szorgalmazták egy ilyen rendszer elkészíttetését, vagy honosítását, noha ilyen igény többször is megfogalmazódott.

A KMK vezetői mindvégig elzárkóztak attól, hogy egyfajta egyenprogramot kínáljanak fel a könyvtáraknak, vagy mint valami egyenzubbonyt erőszakoljanak rájuk. Közben sokan kongatták a vészharangot, hogy el fogunk késni megint.

Azt mondhatjuk, hogy az öt éve csodaszámba menő programok már, vagy már tegnapra is – elavultak. Meg azt is megállapíthatjuk, hogy a ma korszerűnek tartott rendszerek alá „jó lovakat kell tenni”, sok megabájt memóriát, nagy tárolófelületű winchestert, gyors gépet. Hat-hét év alatt nemcsak az 1989-ben még kincsnek tartott (akkori áron negyedmillió forintért megvehető) XT-ket, hanem a 286-os AT-ket, sőt a 386-os gépeket is túlhaladta az idő, ill. az a fejlődés, ami szerencsére a számítógépi technikában hozzánk is naprakész frissességgel eljut ma már.

Ha reálisan pillantunk vissza az elmúlt fél évtizedre, azt állapíthatjuk meg, hogy sokat kárhoztatott lassúságunk nem egyértelmű késedelem, nem lemaradás, hiszen a könyvtárakban azért sok-sok apró és nagyobb adatbázis épült, és tudomásul kell vennünk, hogy ebben, mint minden másban is, van egy felkészülési idő. Erre szüksége van a szakmának azért:

- hogy igényeit nagyon pontosan tudja megfogalmazni,
- ehhez fel kellett készülnie egy olyan szakembergárdának, amely a számítástechnikát és a könyvtáros szakmát egyaránt jól ismeri, alkalmas a gépi és programtechnika kezelésére és az ismeretek továbbadására, egy-egy könyvtárban a számítástechnika bevezetésére, menedzselésére, úgymond rendszergazdai feladatkör betöltésére,
- a könyvtáraknak pedig a feladathoz igazítva kiválasztott programok és az ezek működtetéséhez szükséges jó és nem pár hónap alatt avítottá váló technika beszerzésére kellett koncentrálniuk.

Mindezek alapja egy fontos bűvszó, a képzés. Számos képzési formában része a tantervnek a számítástechnikai oktatás. Nagyok azonban az eltérések óraszám-ban, az oktatáshoz igénybe vehető gépek kiépítettségében és az oktatók szakis-meretében.

A KMK által felügyelt könyvtárosképzési formák közül az asszisztensképzés hat féléves tantervében összesen 90 óra elméleti és gyakorlati számítógép- és programkezelési ismeret szerepelt, amibe gépkezelést, operációs rendszer, segédprogramokat, szövegszerkesztést, adatbázis-kezelést, alapvető könyvtári rendszerek megismertetését, a központi szolgáltatásokról összefoglaló áttekin-tést zsúfoltunk bele, s örültünk, hogy ilyen magas óraszámra tehattünk szert. Az első fél évet átugrottuk, hogy az első szűrőn kiesők ne terheljék az egyébként felettébb szűkös gépparkot. Kiderült, hogy az egyéb oktatási formák mellett együtt ez az elképzelés nem valósulhat meg, kényszerűségből 60-ra csökkentet-tük az óraszámot – változatlan tematika mellett. Mindenki, hallgató és előadó egyaránt megrokkant kissé ettől, de úgy gondoltuk, mutassunk minél többet a gyakorlatból.

A KMK oktatóterme pedig még az elfogadhatóak közé tartozott a mezőny-ben. Magam tapasztaltam, hogy egy megyei könyvtár asszisztensképző tanfolya-mán a számítógépes oktatáshoz a különböző könyvtári munkahelyekről gyűjtöt-ték össze a számítógépeket, gondosan archiválva róluk a mindenféle gazdasági adatokat, egyebeket.

Rendszeresen tanévkezdő módszertani megbeszéléseket tartottunk, egy ilyen alkalommal komoly bíráló érte a kiadott tematikát. Időszerű lenne felvenni olyan korszerű rendszereket is a tantervbe, mint a Voyager, amit a kollégánő azért dicsért nagyon lelkenedezve, mert éppen egy délelőtti Voyager-bemutatóról jött hozzánk. Egyetértettünk ebben, és bizony abban is, hogy az ehhez szükséges gépi háttér beszerzését még a nagy könyvtárak sem nagyon bírják anyagilag. Az is kiderült, hogy ez a kollégánő egyetlen gépen, a saját munkagépén tanít 10-20 asszisztenshallgatót egy gépesítésben jó nevű egyetemi város megyei könyvtárá-ban...

Mindezzel csak azt szerettem volna érzékeltetni, olykor el-elszakadunk a rea-litásoktól, ami azért nem baj, mert a vágyak sarkallják az embert a megvalósi-tásra.

Mi lesz velünk, ha elszigetelődünk? Gyakran elhangzott kérdés volt ez az elmúlt években, s ez megválaszolatlanságában is magyarázatot adott arra, miért nem fognak hozzá anyagaik feldolgozásához, legalább a helytörténetihez, hiszen ebben amúgy is csak magukra számíthatnak. A bizonytalan kérdés mögött persze eléggé határozottan a központi szolgáltatás iránti igény húzódott meg, ill. azt sejtette, mi lesz, ha egyszer megindul a gépi MNB-szolgáltatás, és ők annak kiválogatott tételeit nem tudják majd a saját építgetett adatbázisukba beillesz-teni.

Nos, a központi szolgáltatások néhány év óta működnek.

Az első ezek közül ugyan nem igényelték maguknak a központi jelzót, egy-szerűen sokak számára elérhetővé tettek kisebb-nagyobb adatbázisokat az IIF-hálózaton, a hálózat mindenkori hozzáférési-kiépítettségi lehetőségeinek függ-vényében. Szakmai és egyéb hibái, hiányosságai ellenére korszakos jelentőségű a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Új Könyvek adatbázisa, amely 1990-ben 58 ezer

tételt regisztrált, és elfogadható, megfizethető áron jutott a közművelődési könyvtárak birtokába. Sajtófigyelő adatbázisok, mint az Országgyűlési Könyvtár PRESSDOK és HUNDOK adatbázisa, jogszabály-, szabadalom- és más feldolgozások, majd egyszer csak az első „nagyágyú” az OSZK műhelyéből, a Nemzeti Periodika Adatbázis a magyar könyvtárakban fellelhető külföldi folyóiratokról és a Magyar Nemzeti Bibliográfia CD-ROM-ja, illetve az ettől az évtől indult floppy-szolgáltatása, miközben az OSZK szakmai vitára bocsátotta a HUN-MARC tervezetét, amely a különböző rendszerekben épített adatbázisok közti rekordcserét hivatott megoldani. Ez utóbbi azért is nagyon fontos állomás, mert a Magyarországra bejutott, honosított rendszerek mindegyike kezeli, ismeri ezt az adatszerkezet-formátumot, és eligazítást is adhat abban, mihez kell illeszkedni az adatcsere érdekében, bármilyen rendszerben készüljön is a feldolgozás. (Aki tett már át adatbázist egyik rendszerből a másikba, minden bizonnyal azt mondja, ez szabványhoz, ajánláshoz igazodás esetén sem könnyed dolog. Ebben a nagy egyetemi könyvtáraknak bizony nagy gyakorlatuk van, mint pl. a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárának, ahol négy-öt számítógépes rendszerváltást éltek át, mire a most használt Oracle/OLIB rendszernél leborgonyoztak.

Igazuk volt azoknak, akik a piaci törvények szerint jártak el, s amit nem találtak a hazai piacon, azt behozták külföldről. Így került az OSZK használatába a DOBIS/LIBIS és a magyar piacra a TINLIB, az ALEPH, a Voyager, az Oracle Libraries, a Dynix, csupa olyan rendszer, amely szerte a világban nevet szerzett magának a szakmában.

Remek, jó rendszerek, sokoldalúak, ha már túljutottak a honosítás nem rövid időszakán. Egy a baj velük: az áruk felettébb magas, és az általuk igényelt gépi háttér megvásárlásához is sok millió forint kell. Vagyis ezek a rendszerek egyelőre nem kecsagetnek azzal a reménnyel, hogy rájuk alapozva lehessen nagyjából egységes könyvtári számítógépes rendszerben reménykedni.

Mire marad lehetőségük a kisebb, a pályázatokon nem annyira preferált könyvtáraknak, amelyek körébe még a megyei könyvtárakat is részben sorolni lehet, de ide tartozik az összes városi és községi könyvtár és az iskolai könyvtárak nagy része. Számukra is terem azért elérhető kínálat, mint pl. a Szirén rendszer, amelynek ügyes és éber fejlesztői kapcsolatot teremtettek az OSZK-val, hogy az MNB adatbázist saját rendszerük platformján terjeszthessék. Alkalmazói körükhöz ma már másfélszáz könyvtár tartozik.

A megyei és a városi könyvtárak nagy része egy hazai fejlesztésű rendszer, a Textlib támogatására szegődött, és várakozik elkészültére öt éve. A Megyei Könyvtárak Egyesülete finanszírozza készítését. Ez a programfejlesztés ama bizonyos állatorvosi ló tipikus esete, a minden könyvtári munka gépesítésének görcsös akarásával, a részletekbe veszés esélyével és főként a lassúsággal. Pedig amikor indult a munka, s elkészült az egész rendszerben legfontosabb elem, a teljeseen új, önálló fejlesztésű adatbáziskezelő, az a maga nemében kiérdemelte a csodálatot. A könyvtári alkalmazást azonban már ide-odarángatják a különféle szakértői vélemények, miközben a készítők lassan többet tudnak a könyvtáros szakmáról, mint tanácsadók. Reményekre jogosító, hogy emögött a rendszer mögött is ott áll az immár 70 ezer tételes ún. UK adatbázis, amit az FSZEK évente továbbépített. A Textlibre váró könyvtárak nagy részének azonban nincs más

esélye, mint hogy kivárja az egyszer csak elérkező szerencsés véget, a program-készítés befejezését.

Ennek kapcsán, és egyébként is meg kellene említeni az UNESCO MikroISIS programját, amelynek átlátható adatszerkezet-építési logikáján számosan tanulták meg az adatkezelés alapelemeit, és nagyon sok könyvtárban kezdték ezzel a rendszerrel a feldolgozást. Az IIF-hálózat kezdeti adatbázisainak szinte mindegyike ebben a rendszerben készült, és tény: az OSZK-ban jelenleg is több kisebb, ám fontos adatbázis jelenleg is MikroISIS-ben készül, mint a Hungarica Információ, a Hungarica Névkataszter, az IKBD (időszaki kiadványok bibliográfiája, az IKR, Időszaki Kiadványok Repertórium, a MANCI szakirodalmi adatbázis, az ISSN-nyilvántartás, a Katal adatbázis, amely a külföldi hungaricumok katalógustételeit tartalmazza, az évfordulónaptár, az Új Könyvek kéthetente megjelenő füzetekinek tételazonosító adatai. Mindezeket azért soroltam név szerint, mert ezek is részei az OSZK gépi adatszolgáltatásának. A jelek szerint tehát az ISIS még nem vett ki nemcsak a köztudatból, de a használatból sem. Hírek szerint az UNESCO sem ejtette, egy portugál cégnek adott megbízást rá, hogy dolgozzák át C nyelvre, hogy univerzális felhasználású legyen és Windows-os változatát is készítik – immár három éve...

Visszatérve honi dolgainkra: azt lehet mondani, hogy a könyvtárgépesítés erővonalai a következők mentén húzódnak:

- az (N)IIFP szervező hatása az adatbázisok építésében, forgalmazásában. Ez pályázatok kiírásában, ajánlások közzétételében is testet ölt,
- a nemzeti könyvtár szolgáltatásai, ajánlásai
- a felsőoktatási és kutatóintézeti könyvtárak együttműködése
- a közművelődési könyvtárak körében meghirdetett együttműködési törekvés, amely a KIR 1989. őszi konferenciájával alapozódott meg, s az ebből kibontakozó, immár pontosabb törekvéseket megfogalmazó
- Országos Szakirodalmi Információs Rendszer, amely a könyvtárak együttműködésében már pontos technikai ajánlásokat is adott. A Tudománypolitikai Bizottság 1994. május 9-ei ülése elfogadta a rendszerterv szinten kimunkált és széles körben publikált előterjesztést,
- öntevékeny együttműködési körök, amelyek esetleg egy-egy közösen használt szoftver révén jönnek létre, mint a Szirén, vagy a Textlib esetében,
- és még egyszer az (N)IIF, amely számos kiadvánnyal, közhasznú információk hálózatra gyűjtésével óriási szolgálatot tesz a hazai információtovábbításnak, információterjesztésnek, és célratörő tanulmányai talán célba érnek egyszer. (Például megvalósul az a sokat hangoztatott fontosságú trend, miszerint a központi K+F-ráfordítások arányát a jelenlegi 10%-osról az európai országok átlagos 35%-ára volna kívánatos emelni. A *Nemzeti Informatikai Stratégia* c. munkaanyagból származik az a megfigyelés, hogy az informatikai termékek magyarországi piaca USD-ben számolva évi 10%-kal növekszik, valamivel több mint 500 millió USD, de a GDP-hez viszonyítva jóval alatta marad az európai átlagnak.)

Sok teendőnk van még hátra ahhoz, hogy nyugalomba jusson a hazai könyvtárgépesítés. Mindeközben jó érzés, hogy arra is mondhatok példát, amint lehe-

tóségeink ezt megengedik, igyekszünk segíteni határon túli kollégáinknak, az általuk kezelt könyvtáraknak ezen a területen is. Kettőt ezekből megemlítenék. Az elmúlt év végére készült el az amerikai Mellon Alapítvány támogatásával, a KMK szervezésében egy olyan online-összeköttetés, amely a CD-ROM adatbázisok közös használatát hivatott szolgálni. A hálózat részei: a kassai egyetem, amelynek orvostudományi kara is van, a KLTE, a DOTE, a DATE és a Miskolci Nehézipari Egyetem. Az elképzelésekhez képest ugyan csak „fél pénzen” valósult meg, de a Soros Alapítvány révén esetleg tovább bővíthet nemcsak CD-ROM-okkal és önálló vonalkapcsolattal, hanem tovább ágazhat Kárpátalja, Erdély, a Vajdaság irányába is.

Önerőből valószínűen nem tudtuk volna megoldani, de a Nemzeti Kulturális Alap pályázati támogatással a segítségünkre sietett, hogy megszervezhessük a számítógépes könyvtárosoktatók felkészítését, amire ez év februárjában került sor.

Ma már számos forrásból és a korábbiaknál sokkal célirányosabban juthatnak a könyvtárak számítógépesítéssel foglalkozó munkatársai információkhoz, de a tapasztalat azt igazolja, szükség van rá, hogy a KMK továbbra is fenntartsa kisgépes tanácsadó szolgáltatását, ugyanezt nagygépek terén az OSZK vállalta.

Tarka a kép és mozgalmas. Még így, vázaltszerűen is sejteti azokat a mozgásokat, kételyeket, megbotlásokat és vitathatatlan eredményeket, amik együtt jelentik számunkra a számítógép birtokba vételét egy, a tárolt, feldolgozott információ tömeget tekintve a gépesítésre talán leginkább rászoruló területen.

Fejős László

Gutenberg a szupersztrádán

(Jelentés a Vándorgyűlésről)

Három társaság fogott össze, hogy közösen szólítsák meg az őket választó szakmabelieket a debreceni vándorgyűlés harmadik, szekciós napján: az olvasószolgálati és a gyermekkönyvtáros szekcióhoz a könyvtáros-tanárok szervezete csatlakozott.

A vándorgyűlés **kommunikáció** kulcsszavához igazodva az alábbi, kissé hangzatos, de találó címet választották matinéjüknek: „**Pedagógusok, könyvtárosok, gyerekek közös nyelven, avagy Gutenberg a szupersztrádán.**”

Legalább száz-százhusz érdeklődő kolléga jelenlétében nyitotta meg a szekcióülést az itt most jelentést tevő **Balogh Mihály**. Kedves meglepetés követte a nyitó szavakat, ugyanis „megszóllítottunk” az emberi kommunikáció zenei világnyelvén: a debreceni újkerti ÁMK négy apró nebulója parádés énekes-muzsikás műsorral ajándékozott meg minket. **Potyók Balázné** tanárnőt és **Hadházy Csabáné** könyvtáros kollégánknak illeti a köszönet most, utólag is a nagyszerű élményért.